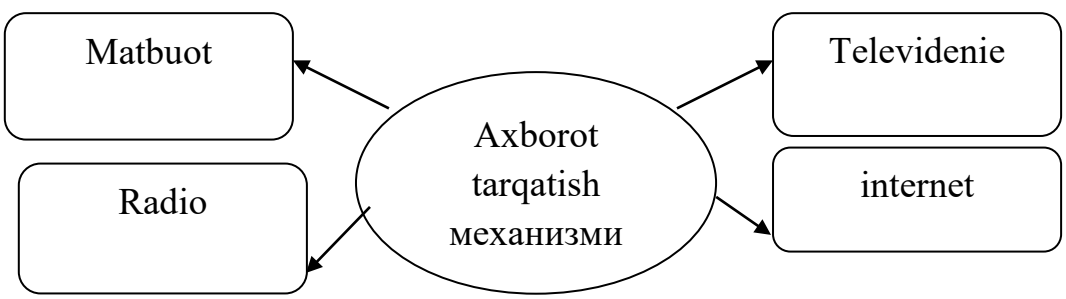
IJTIMOIY TAFAKKURNI BELGILASHDA VIRTUAL IJTIMOIY MAKON TA'SIRCHANLIGIDA QO'LLANILADIGAN MANBA VA VOSITALAR

Shukurova U.U.
Guliston davlat pedagogika instituti dotsenti, psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Globallashuv jarayoni axborotlar oqimini ham tezlashtirib yubormoqda. Shunday ekan, milliy qadriyatlarimizga yot bo'lgan, yovuz va tuban niyatlar, g'arazli maqsadlar yashiringan axborot hurujlariga qarshi milliy matbuotimiz ta'sirchan qurol bo'lishi uchun sobit so'z, qat'iy pozitsiya, shaklan va mazmunan uyg'unlikka ega bo'lishi lozim. Bu esa OAV muammolarini izchil ilmiy asosda tahlil etish zaruratini oshirmoqda zero, OAV ham axborot maydoni, ham ijtimoiy siyosiy, ma'naviy-ma'rifiy manbalar, shu bilan birga, insonga madaniy, badiiy oziq beradigan makondir. U yoshlar madaniy saviyasini, estetik did va dunyoqarashini takomillashtirish, ijtimoiy faolligini kuchaytirish, fuqorolik pozitsiyasini shakllantirishda muhim o'rin tutmoqda. Bu esa OAV vositalarini takomillashtirish, ularning huquqiy, moddiy texnika bazasini takomillashtirish zaruratini keltirib chiqaradi.

Axborotni tarqatish mexanizmi esa katta tizim orqali amalga oshiriladi:

1-chizma. Axborotni tarqatish mexanizmi

Har qanday jamiyatda axborot mamlakat taraqqiyotining ko'zgusi, kishilar ongi, dunyoqarashi va yoshlar saviyasining shakllanishida asosiy vosita sifatida xizmat qiladi. Bugungi kunda hayotimizning biror bir sohasini OAVsiz tasavvur qilib bo'lmaydi. Binobarin hozirgi kunning eng dolzarb vazifalaridan biri, bu mamlakatimizda amalga oshirilayotgan demokratik islohotlarni tizimliligini, muntazamliligini va eng muhimi, uning muvaffaqiyatini ta'minlashda muhim o'rin tutuvchi fuqarolik jamiyati institutlari, xususan, OAVning faoliyati mazkur jarayonlarga mos holda rivojlanib borishidir.

Bugungi globallashuv jarayonida, asosan, yoshlarni o'z mustaqil fikriga ega, turli ma'naviy axborot hurujlariga qarshi mustahkam iroda bilan tura bilishga qodir, fidoiy vatanparvar insonlar etib tarbiyalash alohida ahamiyatga egadir. Xuddi, shuningdek, diniy ekstremizm va fundamentalizm g'oyalariga qarshi kurashuvchanlikni shakllantirishda ham ommaviy axborot vositalari orqali targ'ibot va tashviqot ishlarini yanada kuchaytirishning o'rni beqiyosdir.

Hozirgi kunda ijtimoiy siyosiy tizimning yangilanishida, fuqarolik jamiyatini barpo etishning yanada chuqurroq tahlil etishda OAVlarning rolini ham nazariy, ham amaliy tarzda o'rganish dolzarb vazifalardan hisoblanadi. "Axborot asri" deya nomlangan XXI asrda OAV vazifalari va ular bilan bog'liq ijtimoiy siyosiy muammolarni o'rganishi davr taqozo etmoqda. Shu nuqtai nazardan, jamiyatimizda erkin fikrlilik, OAV orqali jamoatchilik nazoratini tahdid etish muhim ahamiyat kasb etmoqda.

Milliy OAV faoliyatini tartibga solish va qo'llab-quvvatlash borasida ilg'or demokratik standartlarga mos mustahkam qonunchilik bazasi yaratildi. Axborot sohasida samarali bo'lgan bir qator qonunlar " Ommaviy axborot vositalari to'g'risida", "Jurnalistlik faoliyatini himoya qilish to'g'risida", "Axborot olish kafolatlari va erkinligi to'g'risida", "Telekommunikatsiyalar to'g'risida" qonunlar bilan bir qatorda so'nggi yillarda milliy OAVning huquq va vakolatlarini

kengaytirishga qaratilgan yangi qonun hujjatlari qabul qilindi. Ana shunday muhim hujjatlardan biri davlat rahbari tomonidan ilgari surilgan “Davlat hokimiyati va boshqaruvi organlari faoliyatining ochiqligi to‘g‘risida” O‘zbekiston Respublikasi Qonuni bo‘ldi.

Davlat idoralarining fuqarolar oldidagi hisobdorligi bo‘yicha konstitutsiyaviy qoidaning amaliy mexanizmini samaradorligini oshirish, jamiyatdagi muhim ijtimoiy-siyosiy masalalar yuzasidan jamoatchilik fikrini shakllantirish, aholini ishonchli va tezkor axborotlar bilan ta’minlashning yangi imkoniyatlarini ochib berdi.

Ijtimoiy tarmoqlar yoshlarning asosiy vaqtini o‘tkazuvchi manba bo‘libgina qolmasdan, balki ommaviy axborot vositalarining o‘rnini bosuvchi bir makonga aylandi. Odamlar biror bir yangilikni o‘sha zahotiyoq internet orqali bilib olmoqdalar.

XXI asrda axborot omillarining ta’sir kuchi moddiy va moliyaviy resurslarga qaraganda ko‘proq ko‘zga ko‘rinmoqda. Ushbu jarayonda bugungi kungacha asosiy rolni OAV bajargan bo‘lsa, bugun bu vazifani ijtimoiy tarmoqlar bajarib kelmoqda.

Ta’kidlash lozimki, bir qancha ijobiy tomonlari bilan birga ijtimoiy tarmoqlarning xavfli tomonlari ham ortib bormoqda. Shu nuqtai nazardan keng jamoatchilikning qiziqishiga sabab bo‘layotgan, ba’zi o‘rinlarda tashvishga solayotgan, inson ruhiyati, jamiyatdagi ijtimoiy-siyosiy o‘zgarishlarga o‘zini etarlicha ta’sirini ko‘rsatayotgan ijtimoiy tarmoqlarning rivojlanishi, ayni paytda dunyo miqyosida ommalashuvi va albatta uning salbiy jihatlari alohida tadqiq qilishni talab etadigan masaladir.

Bugungi kunda butun yer yuzida jadal ravishda axborot urushlari borayotganligi sir emas. Bu urushdagi qurol ham, qalqon ham faqat axborot, faqat ma’lumot ekan, axborotlar makoni esa internetdir. Ijtimoiy tarmoqlar esa barcha turdagi axborotlarni tarqatishning eng qulay vositachisi hisoblanadi. Ta’kidlash joizki, mamlakatimizda minglab ommaviy axborot vositalari faoliyat ko‘rsatmoqda. Ularning qariyb 60% nodavlat OAVni tashkil etadi. Internet tarmog‘ida OAV sifatida ro‘yxatdan o‘tib faoliyat yuritayotgan veb-saytlar so‘nggi besh yilda ikki barobarga oshdi. Bundan tashqari aholining davlat hokimiyati va boshqaruvi organlarining axborot manbalari bo‘lgan axborot xizmatlari va rasmiy veb-saytlaridan keng foydalanishi imkoniyati yaratilgan. Bu o‘z navbatida davlat idoralari faoliyatidan to‘liq va xolis xabardor bo‘lish bilan birga, davlat boshqaruvi samarasining darajasini belgilashga imkon bermoqda. Axborot xavfsizligi, bugungi kunda milliy xavfsizlikning muhim bir qismi hisoblanadi.

Bu borada ijtimoiy tarmoqlarda tarqatilayotgan axborotlarni mutlaqo nazoratsiz qo‘yish hayotda ko‘plab buzg‘unchiliklarni keltirib chiqarishiga olib keladi. Bizning fikrimizcha, ijtimoiy tarmoqlardan kelayotgan ma’lumotlarning barchasi ham yoshlar tomonidan qabul qilinayotganda adekvat munosabatni emas, balki ongni o‘zgartirishga yo‘naltirilgan maqadlarni ko‘zlaydi. Masalan, axborotlarning turlariga e’tiborni qaratsak:

Diniy ma’lumotlar – tarmoqlardan turib odamlarga ruhiy bosim beradigan ya’ni, “mo‘min bo‘lsang ushbu xabarni tarqat” yoki “ Allohni sevsang bu ma’lumotni tanishlaringga yubor”, “ Agar musulmon bo‘lsang bu xabarga befarq bo‘lma” va h.k. kabi ma’lumotlar;

Siyosiy mazmundagi ma’lumotlar - ijtimoiy tarmoqlarda har xil uydirma, Vatanga yoki Prezidentga qarshi yoki yashab turgan davlatning siyosatiga qarshi qo‘yishga urinuvchi chaqiriqlar yoki siyosiy arboblarni obro‘sizlantiruvchi guruhlarning mavjudligi;

Virtual madaniyat ma’lumotlari - milliylikga zid bo‘lgan g‘oyalar, begona urf–odatlar va mentalitetga nomunosib bo‘lgan “madaniyat”ni yoshlarga singdirishga urinishlarning ko‘zlanishi;

Millatchilik va mahalliychilik ruhida tarqalayotgan ma’lumotlar - millatchilik. Mahalliychilik g‘oyasini ilgari suruvchi g‘oyalar ko‘p uchraydi. Ular asosan savol tarzida yoshlar ongiga hujum uyushtiradi. Millating kim? Qaysi millat kuchli? Millatingni himoya qila olasanmi? kabi bosimli savollar h.k.

Qo‘rqinchli ma’lumotlar - ushbu ma’lumotlar shu qadar rang–barangki, insonni butun fikru xayolini chulg‘ab oladi, vahimaga soladi, ayniqsa, yoshlar bu kabi ma’lumotlardan agressiv holatga tezroq tushadilar, chunki axborotlar oqimida asosiy ob’ekt inson ongi hisoblanadi.

Inson va jamiyatning mavjudligini ta’minlaydigan qadriyatlar milliy tarbiya tufayli, ajdodlardan asta-sekin tarixiy ravishda avlodlarga o‘tadi. Milliy tarbiya atamasi keng va tor

ma’nolarga ishlatiladi. Keng ma’noda, u inson shaxsini shakllantirishga, uning ishlab chiqarish va ijtimoiy, madaniy, ma’rifiy hayotda faol ishtirokini ta’minlashga qaratilgan barcha ma’naviy ta’sirlar, tadbirlar, harakatlar, intilishlar yig‘indisini anglatadi. Bunday tushunishda milliy tarbiya, faqat oila, maktab, bolalar va yoshlar tashkilotlarida olib boriladigan tarbiyaviy ishlarni emas, balki butun ijtimoiy tuzum, uning etakchi g‘oyalari, adabiyot, san’at, kino, radio, TV, OAV va boshqalarni ham o‘z ichiga oladi. Shuningdek, keng ma’nodagi milliy tarbiya tarkibiga bu sohada ta’lim va ma’lumot olish ham kiradi. Tor ma’noda, milliy tarbiya muayyan shaxsning ma’naviy rivoji, dunyoqarashi, ahloqiy qiyofasi, estetik didi o‘stirilishiga yo‘naltirilgan pedagogik faoliyatini anglatadi. Buni oila va tarbiyaviy muassasalar hamda jamoat tashkilotlari amalga oshiradilar.

Ommaviy axborot vositalari va g‘oyaviy ta’sir ko‘rsatish mexanizmlari orasida OAV - eng asosiy, qudratli va ta’sirchan mafkura vositasidir. Ommaviy axborot vositalari-axborotni keng jamoatchilikka etkazib beruvchi matbuot, radio, televideniya kabi vositalarga nisbatan ishlatuvchi tushuncha. Ommaviy axborot vositalarining jamiyat hayoti, fuqarolar faoliyatiga ta’siri nihoyatda kuchliligidan, ularga nisbatan “to‘rtinchi hokimiyat” atamasi ham qo‘llanadi.

Ommaviy axborot vositalari jamoatchilik fikrini shakllantirish, milliy istiqlol mafkurasini xalqimiz, avvalo yosh avlod ongiga singdirishda alohida o‘rin tutadi. Ular ma’naviy-ma’rifiy islohotlar jarayoni, bu boradagi muammolarni, jamiyat hayotining turli qirralarini tezkorlik bilan aks ettiradigan eng samarali vositadir.

“To‘rtinchi hokimiyat” hisoblangan OAVlari turli xil fikrlar, rang-barang qarash va yondashuvlarga keng yo‘l ochib berishi, hayotimizda yuz berayotgan yangilanish va o‘zgarishlarga odamlarning ongli munosabatini uyg‘otishi, xolislik va haqqoniyat tamoyillariga tayanib faoliyat yuritishi lozim.

Ma’naviy axborot vositalarining ta’sir kuchini ko‘rsatadigan shunday bir aqida bor: “Har qanday puch g‘oya yoki uydirma haftasiga uch martadan, to‘rt yil davomida takrorlansa - “haqiqat” tayyor bo‘ladi, odamlar unga chippa-chin ishonadilar”.

Ommaviy axborot vositalari orqali Milliy g‘oyani singdirishning yana bir muhim jihati mavjud. Bu jihat-axborot terroriga, virtual tahdidlarga munosib javob qaytarish, ma’naviy jihatdan erkni tobe etishga intilishlarning payini kesish va davlatning Qonunlarida virtual madaniyat komponentlarini shakllantirish bilan bog‘liq. Bu borada virtual madaniyatni tarqatuvchi manba va vositalarning ko‘lami va turlari ko‘p ekanligi ularni bilishni talab etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Мирзиёев Ш. Танқидий таҳлил, қатъий тартиб-интизом ва шахсий жавобгарлик-ҳар бир раҳбар фаолиятининг кундалик қоидаси бўлиши керак. – Т.: Ўзбекистон, 2017.
2. Алвидо Стресс: ёхуд руҳий ҳаловат сирлари / Таржимон ва нашрга тайёрловчи Ҳ.Тешабоев. –Т.: “Адабиёт учқунлари”, 2015.
3. Алимов Х. Миллийлик ва ижтимоий руҳият. Т.: 1992.
4. Арифханова С.Н. Деструктивные способы воздействия на молодежную аудиторию в сети интернет, Монография. Warsaw: RS Global Sp. Z O. O.,